

**Tvrtko Jakovina. *Budimir Lončar – od Preka do vrha svijeta,*
Fraktura, Zaprešić, 2020. 770 str.**

Budimir Lončar – od Preka do vrha svijeta biografija je jednog od najdugovječnijih i najuspješnijih jugoslavenskih diplomata – Budimira Lončara. Ova impresivna biografija na gotovo 800 stranica djelo je prof. dr. sc. Tvrtka Jakovine koji je razgovore s ambasadorom Lončarom vodio tijekom posljednjih 16 godina. U 14 poglavlja detaljno je opisan život Budimira Lončara, ne samo zahvaljujući povijesnim izvorima već i izvanrednom pamćenju samog Lončara. Knjiga o njegovom bogatom profesionalnom životu ujedno svjedoči o povijesno važnim zbivanjima od Drugog svjetskog rata do danas, kako na ovim prostorima tako i diljem svijeta.

U poglavlju *Otok, grad i partizani, 1924.-1942.* opisuje se djetinjstvo Budimira Lončara u mjestu Preko na otoku Ugljanu. Odrastao je u velikoj obitelji i poslan na školovanje u Zagreb, što se dječaku činilo kao kraj svijeta. Navodi se kako su to bili teški i siromašni početci. Kako bi bio koristan očevom prijatelju i njegovoj obitelji koji su ga primili u svoj skućeni stan, obavljao je razne poslove. Tako je donosio vodu, čistio zahode i raznosio novine. Početkom Drugog svjetskog rata, bio je srednjoškolac. S komunizmom ga upoznaje razrednik Bogdan Ogrizović koji je svojim učenicima držao gorljive govore o oslobođenju zemlje. Zasižno jedan od najzanimljivijih dijelova ovog poglavlja je odlazak Lončara u partizane. U partizane ulazi kao sedamnaestogodišnjak s velikim prijezirom prema talijanskom fašizmu. Dobiva novi nadimak „Leko“ prema „čovjeku u zatvoru“ Ivanu Lekiću kako mu identitet ne bi bio otkriven (44). Istaknuto je kako je vrlo brzo okarakteriziran kao perspektivan kadar za buduću državu te mu je savjetovano da se ne izlaže borbama. Jedno od najupečatljivijih sjećanja iz Drugog svjetskog rata koje opisuje kao „gotovo vjersko iskustvo“ je trenutak kad je prvi put 1944. godine na Visu ugledao Josipa Broza Tita (50).

Nakon sukoba Tito-Staljin, Budimir Lončar odlazi u Beograd gdje se priprema za diplomatsku službu u Parizu. No, u poglavlju *Ulazak u diplomaciju, 1950-1956.* rečeno je da je ubrzo poslan u New York. Bez poznavanja tehnike diplomacije i jezika u 25. godini života, brodom *Queen Mary* stiže u jugoslavenski konzulat i time počinje njegova „najvažnija životna dionica“ (64). Valjano je naglasiti kako o diplomaciji uči od

jednog od najpoznatijih diplomata tog vremena, poliglota Aleša Beblera, a savjete poput „slušaj puno, govori malo“, ali i o odijevanju dobiva od generalnog konzula Miodraga Markovića (79). Tih godina sudjeluje u novom aktivnom pristupu jugoslavenske diplomacije u svrhu poboljšanja percepcije Jugoslavije na Zapadu. Kretao se u krugu umjetnika i stekao mnoga poznanstva koja će održavati tijekom cijelog života. Godine 1950. u New York dolazi novi veleposlanik Vladimir Popović kojeg ambasador Lončar u sjećanjima opisuje kao krutog i nepristupačnog čovjeka s kojim vrlo brzo ulazi u sukobe mišljenja. Nasuprot tome, vrlo je dobar odnos imao s jugoslavenskim ministrom vanjskih poslova Konstantinom Kočom Popovićem koji ga je iznimno cijenio, posebice, kako je u knjizi naglašeno, njegovo izvrsno pamćenje. Šest godina kasnije vraća se u Beograd sa željom da ugradi analitičko mišljenje u jugoslavensku diplomaciju. Preuzima funkciju šefa grupe za obrađivanje (kasnije i analizu) podataka te dovodi izvrsne nove kadrove u diplomatsku službu. Upravo zbog novog pristupa diplomaciji, Aleksandar Ranković na njega vrši pritisak kako vanjska politika ne bi skrenula s partijske linije, međutim, autor navodi da se Tito opredijelio za mekši stav Koče Popovića, decentralizaciju i reformu, a Rankovića smijenio.

Jedno od značajnijih dijelova knjige zasigurno je poglavlje pod nazivom *Prvi analitičar, 1956.-1965.* u kojem autor opisuje ulogu ambasadora Lončara u stvaranju Pokreta nesvrstanih. Njegovim prvim izlaskom na međunarodnu multilateralnu scenu smatra upravo Prvu konferenciju nesvrstanih 1961. godine u Beogradu. Budimir Lončar gotovo da je postao sinonimom za nesvrstavanje. U knjizi se prisjeća zasjedanja Ujedinjenih naroda za vrijeme Kubanske raketne krize za koju kaže da je „prvi put u životu osjetio da se u jednoj sobi radi o ratu ili miru, i nuklearnom ratu“ (149). Kada se zaoštrila situacija u Južnoj Aziji između članica nesvrstanih, Indonezije i Malezije, autor navodi da Tito šalje Budimira Lončara kao veleposlanika u Jakartu da razgovara s ponekad nepriličnim predsjednikom Sukarnom. U Beograd se vraća sudjelovati u organizaciji Treće konferencije nesvrstanih u Zambiji 1970. godine, što potvrđuje rečenicom „Lusaka je bila moja od A do Ž“ (249).

U poglavlju *Ambasador u Bonnu, 1973.-1977.* opisana je sljedeća važna etapa u njegovu životu. Njegov isprva nevoljni odlazak u Bonn na kraju će se pokazati kao njegova najuspješnija misija. Poziciju u Njemačkoj nije mogao odbiti jer je, kako se u knjizi navodi, Tito osobno tražio da upravo Lončar rješava otvorena pitanja poput grobova Nijemaca u Jugoslaviji i ratnih obeštećenja Jugoslaviji. Uz pomoć supruge Janje brzo se sprijateljuje s utjecajnim Nijemcima poput obitelji Genscher i Hansa Wuttkea, a njemački veleposlanik u Beogradu Joachim Jaenicke je čak spjevao duhovitu pjesmu o njemu. No, možda „najznačajniji državnik kojeg je ikad upoznao“ bio je Willy Brandt (272). Ambasador Lončar se iz tog doba prisjeća velikih redova ispred veleposlanstva zbog priljeva jugoslavenskih gastarbajtera, sjećanja njemačkog stanovništva na okupaciju Saveznika nakon Drugog svjetskog rata, ubojstva konzula od strane jugoslaven-

skih emigranta te upozorenja od samih Nijemaca da mu vođenje politike otežavaju ni manje ni više nego Jugoslavenske tajne službe. Unatoč tome, za njegova boravka u Bonnu odnosi Jugoslavije i SR Njemačke nisu mogli biti bolji. Pri povratku u Beograd preuzima ponovo ulogu savjetnika državnog sekretara kako bi Šesta konferencija nesvrstanih u Havani prošla što je moguće bolje.

Koliko su dobri međuljudski odnosi važni u diplomaciji potvrđuje njegova diplomatska misija u Washington kojoj je posvećeno poglavlje *Ambasador u Washingtonu, 1979.-1983.* Za Lončara to je bilo mjesto sklapanja velikih prijateljstava s Robertom MacNamarom, Georgem Sorosem, Henrijem Kissingerom i Georgem Bushem starijim. Kao veleposlanik izvrsno je surađivao s administracijom predsjednika Jimmyja Cartera. Upravo je to razdoblje bilo vrhunac dobrih odnosa sa SAD-om, ali i vremena smrti Tita, kako je sam Carter rekao, „figure koja nadvisuje sve ostale na svjetskoj pozornici“ (344). U poglavlju je obrađeno i razdoblje nakon 1980., odnosno period ekonomskih teškoća za Jugoslaviju, skupih kredita i krize na Kosovu, ali i dolaska antikomunističke politike Ronalda Reagana. U tom razdoblju Budimir Lončar je doživio jednu od najopasnijih epizoda u karijeri: „napad ustaških emigranata“ nakon predavanja koje je održao u hotelu u St. Lewisu (375).

Iako dugo nije želio ući u vodeće partijske strukture, Budimir Lončar u poglavlju *Savezni sekretar, 1988.-1991.* postaje savezni ministar vanjskih poslova. Kako su tada istaknule njemačke novine *Die Welt*, bio je „pravi čovjek u pravo vrijeme“ (394). Jugoslaviji su žurno bile potrebne reforme jer, kako je i sam ambasador Lončar primijetio, u zemlji su se razvijali pluralizam, sloboda duha, pogleda i razmišljanja. Jugoslavija je ubrzo tražila članstvo u OECD-u, EFTA-i i Europskoj zajednici, u čemu je Budimiru Lončaru pomagao Hans-Dietrich Genscher, „političar koji mu je do kraja života ostao veliki prijatelj“ (272). Unutrašnja kriza postajala je sve dublja, ali je jugoslavenska diplomacija bila više nego uspješna. Značajnu ulogu odigrala je u Kuvajtskoj krizi 1990. kada je Budimir Lončar osobno otišao u četiri oka razgovarati sa Sadamom Huseinom. No, ni Lončarove vrsne sposobnosti pregovaranja nisu mogle zaustaviti Zaljevski rat.

Od tada se jugoslavenski ugled u svijetu počeo polagano topiti, politička situacija u zemlji bila je loša, te su se molili povoljniji krediti po svijetu. Jugoslavija je bila pred raspadom, ali je Budimir Lončar to odbijao prihvatiti. Sudjelovao je u zasjedanju Vijeća sigurnosti na kojem je uveden embargo na oružje cijelom prostoru Jugoslavije. U poglavlju *Rat i nestanak Jugoslavije*, ambasador Lončar se prisjeća da se ništa nije moglo učiniti, da je embargo predložila Austrija, a Vijeće sigurnosti automatizmom prihvatilo Rezoluciju, kao što to uvijek čini u situacijama kakva je tada bila u Jugoslaviji. Slobodana Miloševića smatrao je „genijem zla“, a kod Franje Tuđmana su mu smetali ljudi oko njega, poput Gojka Šuška (520). Odbio je biti u Tuđmanovu vodstvu, a u Beogradu je postao *persona non grata* te je uskoro dao ostavku. Posljednji nastup u Saveznom izvršnom vijeću kao ministar vanjskih poslova Jugoslavije imao je 18.

studenog 1991. na dan pada Vukovara. Osjećao se odgovornim što savezna vlada nije spriječila tragedije, ali ako je netko pomislio da se odrekao jugoslavenstva „jako se vara“ (578). Bilo mu je teško otići iz Beograda, a dobivao je pozive iz Venezuele, Alžira, Egipta i SAD-a.

Naposlijetku je prihvatio biti službenik UN-a i odlazi ponovo u Indoneziju. Kako je spomenuto u poglavlju *Apartid: Jakarta, Aceh i New York, 1992.-1998.*, bilo je to za Budimira Lončara, prije nego što se odlučio vratiti u Zagreb, teško razdoblje. Taj neformalni savjetnik hrvatske diplomacije postao je 2000. godine savjetnik predsjednika Stjepana Mesića jer je cijenio njegov zaokret prema antifašizmu.

U zadnjem poglavlju *Vječni Zagreb* autor navodi kako je Budimir Lončar odigrao veliku ulogu u lobiranju za hrvatsko članstvo u Vijeću sigurnosti, a u isto vrijeme kritizirao diplomaciju vlade Ive Sanadera. Mnogo toga se promijenilo u diplomaciji od njegovog vremena, nova diplomacija znala ga je „dovoditi do rezignacije“ (621). U devetom desetljeću života je ponovo, iako ne u istom obujmu, angažiran u Uredu predsjednika Ive Josipovića 2010. Nakon promjene vlasti, kako se navodi u knjizi, njegove usluge više nisu bile potrebne, ali Budimir Lončar ostat će zapamćen kao neponovljivi diplomat svjetskog glasa.

Knjiga *Budimir Lončar – od Preka do vrha svijeta* aktualizira u Hrvatskoj zapostavljenu temu Pokreta nesvrstanih koji je Jugoslaviju, a s njom i Hrvatsku, stavio u sam vrh međunarodne politike za vrijeme Hladnoga rata. Ovim djelom autor pruža jasan i detaljan uvid u epohu u kojoj je ambasador Budimir Lončar odigrao značajnu ulogu i na taj način u potpunosti zaokuplja pažnju čitatelja. Knjiga je napisana jednostavno i studiozno te će zasigurno biti vrlo zanimljiva i korisna literatura stručnjacima, ali i širem čitateljstvu. Uz ovu knjigu, povjesničar Tvrtko Jakovina, objavio je i knjige *Socijalizam na američkoj pšenici* (2002), *Američki komunistički saveznik* (2003), *Treća strana Hladnog rata* (2011) i *Trenuci katarze* (2013).

Leona Knežević